

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİYLE MÜCADELEDE AB’NİN LİDERLİĞİ BAĞLAMINDA AB-ÇİN İLİŞKİLERİ: İŞ BİRLİĞİ Mİ REKABET Mİ?

EU-CHINA RELATIONS IN THE CONTEXT OF THE EU'S LEADERSHIP IN
COMBATING CLIMATE CHANGE: COOPERATION OR COMPETITION?

Sıla Turaç BAYKARA

Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Demokrasi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası
İlişkiler Bölümü,
ORCID No: 0000-0002-6744-3901

Özet

Günümüzde iklim değişikliğiyle mücadeleye küresel yönetim gündeminin temel konularından biri haline gelmiştir. Çin ve AB, etkileşimlerinin büyük bir etkiye sahip olduğu küresel iklim yönetimi ile uğraşan iki kilit oyuncudur. 1990’lardan bu yana iklim değişikliği konusunu gündemine almış olan AB, son yıllardaki girişimleriyle iklim değişikliğiyle mücadele alanında öncü olma durumuna gelmiştir. Özellikle 2019’da açıklanan Avrupa Yeşil Mutabakatı ile Avrupa’nın 2050 yılına kadar dünyanın ilk iklim-nötr kıtası haline getirme hedefini hayata geçiren AB’ye Çin devlet başkanı Xi Jinping, 2013’te iktidara geldiğinden beri Çin’in iklim değişikliği ile mücadele politikasıyla ilgili sıkı taahhütlerde bulunarak eşlik etmiştir. Eylül 2020’de BM Genel Kurulu’nda ise Xi Jinping yaptığı açıklamada Çin’in 2060 yılına kadar karbon-nötr bir ülke olacağını belirtmiştir. Dolayısıyla, AB, Çin’i de iklim değişikliğiyle mücadelede önemli bir aktör olarak görmektedir. Bu yüzden de AB, Çin ile iki tarafa da katkıda bulunacak küresel iklim değişikliği yönetimi konusunda iş birliğine devam etmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu çalışma, AB’nin bugüne kadar iklim değişikliğine yaklaşımını küresel normları şekillendirme ve çok taraflı iş birliğini artırma etrafında şekillendirdiğini göstermeyi ve Çin’i de bu noktada kendisine hem rakip hem de bir iş birlikçi olarak gördüğünü iddia etmektedir. AB’nin hem bu rekabeti kullanarak hem de iş birliği yaparak Çin’e iklim değişikliğiyle mücadele konusunda inisiyatif aldırması, kendisinin de iklim konusunda küresel bir aktör olmasına katkı sağlayabilir. Bu yüzden ki, AB ile Çin arasında iklim değişikliği konusunda hem rekabetten hem de iş birliğinden söz edilmesi yerinde olacaktır.

Anahtar kelimeler: İklim Değişikliği, AB-Çin İlişkileri, Avrupa Yeşil Anlaşması, İklim Değişikliği Yönetimi

Abstract

Today, the fight against climate change has become one of the main issues of the global governance agenda. China and the EU are two key players engaged in global climate governance, whose interactions have had a major impact. The EU, which has put the issue of climate change on its agenda since the 1990s, has become a pioneer in the field of combating climate change with its initiatives in recent years. Especially with the European Green Deal announced in 2019, the EU has realized the goal of making Europe the world's first climate-neutral continent by 2050. accompanied by strict commitments. In September 2020, at the UN

General Assembly, Xi Jinping stated that China will be a carbon-neutral country by 2060. Therefore, the EU sees China as an important actor in the fight against climate change. Therefore, the EU thinks that it should continue its cooperation with China on global climate change governance that will contribute to both sides. This study claims to show that the EU has shaped its approach to climate change around shaping global norms and increasing multilateral cooperation, and that it sees China as both a competitor and a collaborator at this point. The EU's use of this competition and cooperation to make China take the initiative in combating climate change may contribute to its becoming a global actor in the field of climate. For this reason, it would be appropriate to talk about both competition and cooperation between the EU and China on climate change.

Keywords: Climate Change, EU- China Relations, European Green Deal, Climate Change Governance

GİRİŞ

İklim değişikliğiyle mücadele günümüz dünyasının karşı karşıya olduğu en büyük sorunlardan bir tanesidir. Dolayısıyla iklim değişikliğiyle mücadele de küresel bağlamda çokça tartışılan bir konu haline gelmiştir. 1990'lardan bu yana iklim değişikliği konusunu gündemine almış olan AB, son yıllardaki girişimleriyle iklim değişikliğiyle mücadele alanında öncü olma durumuna gelmiştir. 2019'da açıklanan Avrupa Yeşil Mutabakatı ise, Avrupa'yı 2050 yılına kadar dünyanın ilk iklim-nötr kıtası haline getirme hedefiyle hayata geçirilmiş ve yine bu anlaşmayla da AB'nin iklim değişikliğiyle mücadelede lider pozisyonuna katkıda bulunması amaçlanmıştır. Bugün iklim değişikliğiyle mücadelede liderlik yolunda AB'nin hem iş birliği hem de rekabet altında ilişkisini sürdürdüğü tek ülke Çin'dir. Bunun sebebi AB'nin Avrupa'yı iklim değişikliğinin tehlikeli seviyelerinden korumak için dünyanın en büyük sera gazı yayıcısı olan Çin ile koordinasyon içinde olmasını gerektirdiğinin farkında olmasıdır. Çin devlet başkanı Xi Jinping ise 2013'te iktidara geldiğinden beri Çin'in, iklim değişikliği ile mücadele politikasıyla ilgili sıkı taahhütlerde bulunmuştur. Çin aynı sene duyurduğu Bir Kuşak Bir Yol Projesi'ni de 2020 yılında Yeşil Bir Kuşak Bir Yol Projesi olarak yeniden tanımlamış ve rekabet gücünü artırarak yükselen ve gelişmekte olan ekonomiler için de tercih edilen bir ortak olmayı amaçlamıştır. Eylül 2020'de BM Genel Kurulu'nda ise Xi Jinping yaptığı açıklamada Çin'in 2060 yılına kadar karbon-nötr bir ülke olacağını belirtmiştir. Girişimlerinden görüldüğü üzere, Çin ve AB, etkileşimlerinin büyük bir etkiye sahip olduğu küresel iklim yönetimi ile uğraşan iki kilit oyuncudur. Çin ve AB, düşük karbonlu bir ekonominin gelişmesinde birbirine bağımlıyken aynı zamanda, iklim değişikliğine ilişkin kural ve düzenlemelerin oluşturulmasında iş birliği ve rekabet içindedirler. Çin, 2006'dan beri dünyanın en büyük sera gazı emisyonu ülkesi olduğundan küresel iklim değişikliği yönetiminde aktif bir katılımcı olmuştur. AB ise, dünyadaki en büyük üçüncü sera gazı emisyon kaynağıdır. AB, küresel iklim değişikliği gündeminin yaratıcısıdır ve küresel iklim değişikliği yönetimine öncülük etmektedir.

Bu çalışma, AB'nin bugüne kadar iklim değişikliğine yaklaşımını küresel normları şekillendirme ve çok taraflı iş birliğini artırma etrafında şekillendirdiğini göstermeyi ve Çin'i de bu noktada kendisine hem rakip hem de bir iş birlikçi olarak gördüğünü iddia etmektedir. Çalışmanın birinci bölümünde AB'nin iklim değişikliği stratejisine ve iklim değişikliğiyle

mücadelede lider olma çabalarına değinilecektir. İkinci bölümde ise, Çin'in iklim değışikliği stratejisi tartışıldıktan sonra çalışmanın üçüncü bölümünde AB'nin iklim değışikliğiyle mücadelede liderlik için çabalarken Çin ile kurduğu ilişkinin neden hem rekabetçi hem de iş birlikçi olduğu tartışılarak AB-Çin ilişkilerinin iklim değışikliği yönetişimine nasıl katkıda bulunabileceğinden bahsedilecektir. Çalışma, AB'nin iklim değışikliği konusunda küresel lider olma konusunda iddiasını devam ettirirken Çin ile ilişkilerinde hem rekabetçi hem de işbirlikçi bir tavır sergilemeye devam ettiği ve bu şekilde iklim değışikliği yönetişiminde Çin ile kilit bir rol üstlendiğini iddia ederek sona erecektir.

AB'NİN İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ STRATEJİSİ VE LİDERLİK ÇABALARI

İklim politikası, büyük Avrupa pazarına erişimi şekillendirmek, iklim değışikliğini ele almak için düzenleyici ve teknolojik kapasiteyi oluşturmak ve uluslararası rekabet gücünü desteklemek olarak tanımlanmaktadır (Tomlinson, 2019). AB, hem azaltım hedefleri hem de ilgili müktesebatı ile uluslararası alanda ön saflarda yer almış ve AB'nin iklim politikası, Birliğin uluslararası iklim liderliğini desteklemeye hizmet etmiştir (Dupont, Oberthür ve Von Homeyer, 2020). AB, iklim değışikliğiyle mücadeleye giderek artan bir bağlılık göstermiştir. Nye'e (2008:19) göre liderlik, bir amaç için başkalarını yönlendirme ve harekete geçirme gücü olarak tanımlanmaktadır. AB, iklim değışikliğini kendisini bir lider olarak tanıtmaya çalışmak ve küresel ölçekte büyük bir güç olabilmek için bir platform olarak kullanmıştır (Bretherton and Vogler 2006). AB iklim değışikliği stratejisini 1992 gibi erken bir tarihte kabul etmiştir. AB, iklim değışikliği tehdidiyle mücadelede kilit bir rol oynama arzusunu kesin olarak belirledikten sonra 2001'de, ABD'nin katılmama kararının ardından, Kyoto Protokolü'nün yürürlüğe girmesi için yeterli sayıda katılımcı toplamayı başarmıştır. 2007'de AB, 2013'te Kyoto Protokolü'nün yerini alacak kapsamlı bir anlaşmayı takiben, iklim değışikliğine karşı 2020 ve ötesine küresel eyleme öncülük etme arzusunu açıkça ilan etmiştir. Aralık 2008'de ise AB dünyanın en iddialı iklim yasama paketini geçirerek somut politikalarla liderlik hedefini desteklemiştir. Aralık 2009'da Kopenhag'daki BM İklim Değışikliği Çerçeve Sözleşmesi 15'inci Taraflar Konferansı zirvesi öncesinde AB, bağlayıcı olacak bir emisyon azaltım hedefi içeren uluslararası bir iklim anlaşması imzalamayla sonuçlanacak bir hedefe sıkı sıkıya bağlanmıştır. Ne yazık ki, Kopenhag zirvesi AB için büyük bir hayal kırıklığı olmuştur. Fakat, AB liderlik hedefinden vazgeçmemiş aksine, AB'nin liderlik etme hırsı o zamanki AB Komisyon Başkanı Barroso tarafından dünyanın mücadeleye öncülük eden bir AB'ye ihtiyacı olduğu söylemiyle yeniden teyit edilmiştir. 30 Kasım 2015'te Paris'te gerçekleştirilen BM İklim Değışikliği Çerçeve Sözleşmesi 21'inci Taraflar Konferansı öncesi AB, 1992 yılında kabul edilen, 1994'te yürürlüğe giren, 194 Taraflı bulunan ve evrensel bir katılıma sahip olan Birleşmiş Milletler İklim Değışikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS) ve 1997'de 3. Taraflar Konferansı'nda kabul edilen ve 2005'te yürürlüğe giren Kyoto Protokolü kapsamında hırslı, dayanıklı, uluslararası hukuken bağlayıcı herkes için geçerli olacak ve ölçülebilir ve 2 °C'nin altındaki hedefle uyumlu azaltım taahhütleri olan bir anlaşmaya ulaşma hedefiyle liderlik sağlayacağı bir yapı için çalışmaya devam etmiştir (Parker, Karlsson ve Hjerpe, 2017). Yine AB, 2013 yılında hazırladığı 2030 için İklim ve Enerji Politikası Çerçevesini de uygulayarak yerel iklim politikasını önemli ölçüde ilerletmiştir (Kulovesi and Oberthür 2020). Ekim 2014'te Avrupa Konseyi, 2030'a kadar olan iklim ve enerji çerçevesine ilişkin Kararları kabul etmiştir

(Avrupa Konseyi, 2014). Avrupa Konseyi böylece iklim değişikliğine karşı içeride de öncülük etmekte olduğunu göstermektedir. Sonrasında da Avrupa Konseyi, AB'nin iklim değişikliğine karşı mücadelede öncülük etme niyetini düzenli olarak yinelemiştir (Avrupa Konseyi, 2017). Avrupa Konseyi ayrıca iklim değişikliği tehdidini düzenli olarak onaylamıştır. Avrupa Konseyi iklim değişikliğinin gıda güvenliği ve yoksulluk gibi diğer sorunlarla arasındaki etkileşimi kabul etmiştir. Yine Avrupa Konseyi gelişmekte olan ülkelerin iklim etkilerine karşı kırılganlığını da vurgulamıştır (Dupont, 2019).

Bu sıkı çalışma, BMİDÇS taraflarının Paris Anlaşması'nı onaylamasıyla ödüllendirilmiştir. Sonuç olarak, Paris İklim Anlaşması 5 Ekim 2016 itibariyle, küresel sera gazı emisyonlarının %55'ini oluşturan en az 55 tarafın anlaşmayı onaylaması koşulunun karşılanması sonucunda, 4 Kasım 2016 itibariyle yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşma, uzun vadeli iddialı bir azaltma hedefi oluşturmaktadır. Paris İklim Anlaşması'nın uzun vadeli sıcaklık hedefi, küresel ortalama sıcaklık artışını sanayi öncesi seviyelerden 2 °C artış seviyesi ile sınırlı tutmaktır ve hatta 1,5 °C için çaba harcanmasıdır. Bunu sağlamak için emisyonların mümkün olan en kısa sürede azaltılması ve 21. yüzyılın ikinci yarısına kadar salınan ve tutulan sera gazlarının dengelenmesi hedeflenmektedir. Anlaşma ayrıca, tarafların iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine uyum sağlama yeteneğini artırmayı ve düşük sera gazı emisyonları ve iklime dirençli kalkınma yolunda tutarlı bir finansman akışı sağlamayı hedeflemektedir. Paris İklim Anlaşması uyarınca, her ülke küresel ısınmayı azaltmak için üstlendiği katkıyı belirlemeli, planlamalı ve düzenli olarak raporlamalıdır. Ülkelerin Ulusal Katkı Beyanlarını ise her 5 yılda bir sunmaları öngörülmüştür (BMİDÇS, 2016).

Toparlanacak olursa, 1992 BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nden 1997 Kyoto Protokolü'ne ve 2015 Paris Anlaşması'na kadar, AB'nin farklı derecelerde başarı elde etmesine rağmen liderlik gösterdiği tespit edilmiştir (Oberthür ve Groen, 2018). Paris İklim Anlaşmasının hızlıca onaylanması da göstermiştir ki uluslararası toplum da bir bütün olarak karbonsuzlaştırma yolunda ilerlemek istemektedir (Oberthür 2016). Böylece AB, uluslararası iklim liderliğinden hem lider hem de arabuluculuğa terfi etmiştir (Backstrand and Elgström 2013). İklim politikası, AB'nin küreselleşme yaklaşımını yeniden şekillendirmede eşit derecede güçlü bir faktör haline gelmiştir. Resmi olarak AB, iklim değişikliği sorununu dengeli, kurallara dayalı, açık küreselleşmeye olan bağlılığını güçlendirmenin bir yolu olarak çerçevelemektedir (Youngs ve Ülgen, 2022).

Fakat ne yazık ki, AB yerel iklim politikası, Paris İklim Anlaşması'nın küresel sıcaklık artışını 1,5 hatta 2 santigrat derece ile sınırlandırma sıcaklık hedefine ulaşmak için yetersiz kalmıştır. AB iklim politikasını Paris İklim Anlaşması ile daha da uyumlu hale getirmek için, Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen, Aralık 2019'da Avrupa Yeşil Anlaşmasını geliştiren, kapsayıcı bir politika stratejisi olarak sunmuştur (Avrupa Komisyonu, 2019). Zaten, Von der Leyen liderliğindeki Avrupa Komisyonu, Avrupa Stratejik Özerklik hedefinde yer aldığı gibi Avrupa'nın çıkarlarının savunmasında daha iddialı tavırla küresel meselelere yaklaşım benimsemek üzerine söz vermiştir. Dolayısıyla, Avrupa Yeşil Anlaşması'nın iddialı gündemi, AB'yi stratejik olarak iklim değişikliği hakkındaki düşüncesini sanayi politikasına, uluslararası ticaret ilişkilerine ve daha geniş dış politikasına yerleştirmektedir (Oertel, Tollmann ve Tsang, 2020). Diğer bir deyişle, iklim değişikliği, AB'nin politika oluşturma sürecinin merkezine gelmiştir. Sürdürülebilir bir gelecek ve AB ekonomisini dönüştürmek için bir

Avrupa Komisyonu stratejisi ve politika programı olarak 2019 yılında başlatılan Avrupa Yeşil Anlaşması da bu liderlik çabalarının devamı niteliğindedir (Oberthür ve Dupont, 2021). Aralık 2019'da yayınlanan Avrupa Yeşil Anlaşması güçlü bir küresel boyuta sahiptir ve Birliği daha sürdürülebilir, düşük karbonlu küreselleşmeyi şekillendirmek için bir platform olarak kullanmayı vaat etmektedir (Youngs ve Ülgen, 2022). Artan yüzde 55'lik 2030 emisyon azaltma hedefi ve 2050 iklim nötrlüğü hedefinin yanı sıra, Avrupa Yeşil Anlaşması, esas olarak 2021'de mevzuatın uygulanması için bir dizi teklif öngörmekte, diğer tüm AB politika alanlarında iklim politikası hedeflerine öncelik vermekte ve özellikle fosil yakıtlara veya karbon yoğun süreçlere bağımlı bölge ve sektörlerle yardımcı olmak için bir Adil Geçiş Mekanizması ve Fonu içermektedir (Avrupa Komisyonu, 2019). Avrupa Komisyonu ve diğer AB kurumları tam Avrupa Yeşil Anlaşmasının uygulanmasına hazırlanırken, Covid-19 Pandemisi başlamıştır. Durum böyle olunca, Covid-19 pandemisinden AB kurtarma programı olan Yeni Nesil AB paketinin Avrupa Yeşil Anlaşması ile sinerji oluşturması amaçlanırken, anlaşmanın etkinliği uygulanmasına bağlı olacaktır (Dupont, Oberthür ve Von Homeyer, 2020). Temel unsurlar olarak bir endüstriyel strateji, bir karbon sınır ayarlama mekanizması için planlar ve bir hidrojen stratejisi içeren Avrupa Yeşil Anlaşması, yerel iklim politikasının jeopolitik etkisi konusunda artan farkındalığın sinyallerini vermektedir (Avrupa Komisyonu, 2019). Fakat halihazırda, Avrupa Yeşil Anlaşması, AB'nin ekonomik modelinde köklü bir değişiklik vaat etmemekte büyüme modellerinin tam kapsamlı bir revizyonundan ziyade emisyon hedeflerine odaklanmaktadır. Avrupa Yeşil Anlaşması'nın iç iklim eyleminden küreselleşmeye evrilmesi AB'nin iklim liderliğine giden yolda çok önemlidir.

AB'nin iklim konusunda liderliğinin bir başka göstergesi de dünyanın iklim finansmanının neredeyse yarısını sağlıyor olmasıdır. AB sağladığı fonlarla, iklim geçişinin küresel yönlerini yönetmeyi ve gelişmekte olan ülkelerin düşük karbon ekonomilerine dayalı küreselleşmeye girmesine yardımcı olmayı amaçlamaktadır. AB ayrıca, uzun süredir, yeni oluşan karbon piyasalarını küreselleştirmenin bir aracı olarak kendi emisyon ticareti planını dışsallaştırmaya çalışmaktadır (Youngs ve Ülgen, 2022). AB Emisyon Ticareti Sistemi ile başlayarak Avrupa Yeşil Anlaşmasını destekleyen politikalar gibi dünyanın en gelişmiş iklim politikası araçlarından bazılarını hayata geçirmiştir. Dolayısıyla Avrupa Yeşil Anlaşması ile iklim artık AB'nin yeni büyüme stratejisine sıkı sıkıya bağlı hale gelmiştir (Oertel, Tollmann ve Tsang, 2020). Dahası, AB, iklimle ilgili ticaret koşulluluğunu da kullanarak iklim değişikliğiyle mücadeleye liderlik etme pozisyonuna katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, AB, üçüncü ülkelerin iklim değişikliğine ilişkin Paris İklim Anlaşmasına saygı duymasını tüm dış ticaret anlaşmalarında temel bir ön koşul haline getirmeyi amaçlamaktadır (Lamy, Pons ve Leturcq, 2020). Dolayısıyla iklim değişikliğiyle mücadeleye katkıda bulunacak koşullar AB'nin ticaret anlaşmalarının daha belirgin bir parçası haline gelmiştir. Bu da iklim değişikliğiyle mücadelenin AB'nin dışarıdaki pozisyonunu etkilemeye başladığının en somut göstergelerinden biri olmuştur. Bir başka somut girişim de AB'nin seçilen ürünlerin ithalatına bir karbon fiyatı koyacak olan sınırda karbon düzenlemesi mekanizmasıdır. Fakat bu mekanizma dışarıda eleştiri konusu olmuştur. Bunun sebebi, AB'nin, sınırları dışında karbon üretimini ücretlendirirken üye devletlerin bunu sübvansede etmeye devam edecek olmasıdır (Chase ve Pinkert, 2021). Dolayısıyla AB ile ticaret yapan ülkeler sınırda karbon düzenlemesi

mekanizmasının adil ve açık küresel ticaret ilkeleriyle uyumlu olmadığını ve iklim eylemi altında bir korumacılık olduğunu iddia etmişlerdir (Youngs ve Ülgen, 2022).

Bunların yanı sıra, kendi kendine yetme kavramı da AB'nin iklimle mücadelede liderlik etme amacının bir parçasıdır. AB hem üye devletlere hem de dünyaya yeşil bir endüstriyel strateji geliştirilmesini salık vermekte olup bu strateji Avrupa Komisyonu'nun COVID-19 Pandemisi sonrası toparlanmaya yönelik Yeni Nesil AB paketinin merkezinde yer almaktadır. Yeni Nesil AB paketinin fonlama stratejisine göre fon için AB Komisyonu üye ülkelerin teminatıyla sermaye piyasalarından borç alacaktır. Sonrasında ise üye ülkeler bu kaynağı dijital dönüşüm ve iklim hedefleri ile uyumlu biçimde yatırıma dönüştürecektir (Anadolu Ajansı, 2021). Gravey and Jordan'a (2019) göre önceki ekonomik krizlerden ve özellikle 2008-2009 ekonomik ve mali krizinden edinilen deneyim, iklim ve çevre politikasının bir kenara bırakılabileceğini veya öneminin azaltılabileceğini göstermektedir. Fakat önceki krizlerin aksine, Covid-19 krizi ve AB'nin buna tepkisi şimdiye kadar iklim politikasının ivmesini azaltmamış ya da devre dışı bırakmamıştır. Tersine Covid-19 krizi, AB iklim politikasının evriminde kritik bir nokta olan Avrupa Yeşil Anlaşması'nı güçlendirme eğiliminde olmuştur. Bu nedenle, Dupont, Oberthür ve Von Homeyer'e (2020) göre, Covid-19 krizi AB iklim politikası üzerinde olumlu etkiler yaratabilir. Örneğin, Avrupa Yeşil Anlaşması sürdürülebilir Avrupa Yatırım Planı da dahil olmak üzere, yılda gereken 260 milyar Avro'luk ek yatırımları artırmayı hedeflemektedir (Avrupa Komisyonu, 2019). Dolayısıyla, Covid-19 krizinin AB iklim politikası gelişimi üzerindeki etkisi hem anlaşmanın daha fazla uygulanması hem de Covid-19 krizinden ekonomik olarak toparlanmanın sağlanması şeklinde olabilecektir. Avrupa Yeşil Anlaşmasının uygulanması konusunda, Avrupa Komisyonu'nun, bazı gecikmelerle birlikte Covid-19 Pandemisine rağmen ilerleme kaydetmesi iklimle mücadelede lider konumuna devam etmeye çalıştığının göstergesi olmuştur. AB, 2020'nin başlarında Covid-19 krizi ortaya çıkmadan önce Adil Geçiş Mekanizması ve Avrupa İklim Yasası gibi çeşitli girişimler yayınlamıştır (Avrupa Komisyonu, 2020). Covid-19 krizi ortaya çıktıktan sonra ise Avrupa Konseyi, Avrupa Komisyonu'na Anlaşmanın AB'nin kriz müdahalesinin merkezinde olması çağrısında bulunmuştur (Avrupa Parlamentosu, 2020). Dahası, Avrupa Konseyi AB'nin kriz fırsata çevirerek yeşil geçişi hızlandırma isteğinden de bahsetmiş, AB'nin Covid-19 krizinin sosyal ve ekonomik sonuçlarına verdiği yanıtın, sürdürülebilirlik ve iklim geçişine etkisine güçlü bir vurgu yapmıştır (Dupont, Oberthür ve Von Homeyer, 2020).

Toparlamak gerekirse, AB ve üye devletleri, diğer ülkelerle ilişki kurarak iklim politikaları konusunda onları hırslandırmak için iklim liderliğinden ve Avrupa Tek Pazarının gücünden yararlanmışlardır. 1990'ların başında uluslararası siyasette iklim değişikliğinin artmasından bu yana, AB ve üye devletleri iklim değişikliğiyle mücadelede lider konumunu elde etmeye ve bunu sürdürmeye çalışmışlardır (Oberthür ve Groen, 2018). Ayrıca, AB'nin yeşil büyüme konusunda aldığı kararlar, Avrupa Komisyonu'nun nasıl jeopolitik olarak hareket etmeye istekli olduğunu da göstermektedir. AB, bu noktada iddialı bir küresel bağlantı stratejisi oluşturarak hem gelişmekte olan ülkelerle hem de Çin, ABD ve Kanada gibi küresel iklim yönetişimine katkıda bulunabilecek ülkelerle bağlarını güçlendirmek istemektedir. AB liderliğini kullanarak, bu ülkeler arasında son yıllarda iklim değişikliğiyle mücadeledeki söylem ve girişimleriyle ön plana çıkan ve küresel sera gazı emisyonlarının yüzde 28'ine sahip olan Çin ile ayrıcalıklı bir iş birliği geliştirmeye çalışmaktadır. Örneğin, AB, Çin ile yaptığı

son anlaşmalarda, ticareti çevresel standartlarla ilişkilendirmek için daha katı koşulluluk önlemleri üzerinde ısrar etmiştir. 2021'in sonlarında Avrupa Komisyonu, ormansızlaşma riski taşıyan bölgelerden gıda ithalatının yasaklanmasını önermiştir (Youngs ve Ülgen, 2022).

ÇİN'İN İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ STRATEJİSİ

Xi Jinping, 2013'te iktidara geldiğinden beri Çin'in, iklim değişikliği ile mücadele politikasıyla ilgili sıkı taahhütlerde bulunmuştur. Çin aynı sene duyurduğu ve muazzam bir küresel erişim ve nüfuz imajını başarıyla oluşturduğu Bir Kuşak Bir Yol Projesi'ni de 2020 yılında Yeşil Bir Kuşak Bir Yol Projesi olarak yeniden tanımlamış ve rekabet gücünü artırarak yükselen ve gelişmekte olan ekonomiler için de tercih edilen bir ortak olmayı amaçlamıştır (Oertel, Tollmann ve Tsang, 2020). Yine, Xi Jinping'in iktidara gelmesiyle Çin, ekolojik medeniyeti ulusal bir stratejik öncelik ve ülkenin yeşil kalkınma arayışının temelini oluşturan felsefi bir ilke olarak kutsallaştırdığı söylenebilir (Wang-Kaeding, 2018).

Çin, küresel sera gazı emisyonlarının yüzde 28'ine ve inşa halindeki kömür santrallerinin yarısına sahiptir (Oertel, Tollmann ve Tsang, 2020). Çin'in geçtiğimiz yıllardaki ekonomik yükselişi, büyük ölçüde kömürle çalışan enerjiyle sağlanmıştır. Fakat Çin, bu teknolojilerde yerli üretim başlatarak, yeşil enerji, özellikle güneş ve rüzgâr enerjisi alanında dünyanın en büyük yatırımcısı haline gelmeyi başarmıştır (Chiu, 2017). Çin, küresel ısınmayla mücadele konusunda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için ortak ama farklılaştırılmış sorumluluklar ilkesini giderek daha fazla benimsemektedir (Xinhuanet, 2021a). Bu bakış açısı, 1994 BMİDÇS ve 2015 Paris Anlaşması ile uyumludur. Ayrıca, Çin'in ekonomisinin, nüfusunun ve arazisinin muazzam büyüklüğü göz önüne alındığında, ülkenin iklim eylemleri, küresel ısınmayı sanayi öncesi seviyelerin 1,5 santigrat derece üzerinde sınırlamaya yönelik uluslararası taahhütte belirleyici bir rol oynamaktadır.

Ayrıca, Çin, sürdürülebilirlik ve ekonomik büyümenin önemini fark etmiştir. Dolayısıyla da yeşil geçişin büyüme modelini dönüştürmek için çok önemli olduğunu kabul etmektedir. Bu yüzden, Çin'in 2021 kalkınma raporunda, yeşil altyapı ve dijital teknoloji güçlü öncelikler olarak ortaya çıkmıştır (Xinhuanet, 2021b). Dahası, Çin, ulusal emisyon ticareti planını Temmuz 2021'de resmen faaliyete geçirmiş ve ülkenin karbon nötrlüğüne geçişte piyasa temelli mekanizmalarla bütünleşmiş iklim politikalarını uygulamaya istekli olduğunu daha da göstermiştir (Wang, 2021).

Çin, Covid-19 Pandemisi sonrası küresel iklim finansman açığının genişlediğinin de farkındadır. Bu yüzden, uluslararası kalkınma iş birliğine ilişkin Ocak 2021 tarihli beyaz kitabında, iklim değişikliği ve dış yardımdan bahsetmiştir (Zhao ve Diğerleri, 2022). Yine birçok platformda Xi Jinping, Covid-19 sonrası bir dünyada yeşil kalkınma konusunda küresel dayanışmaya duyulan ihtiyaçtan da sıklıkla bahsetmiştir (Zhao ve Diğerleri, 2022). Ne yazık ki, Çin tarafından bu anlamda atılmış somut adımlar henüz mevcut değildir.

Sonuç olarak, Çin, artık sadece en büyük gelişmekte olan ülke ve dünyanın en büyük emisyon salan ülkesi olarak anılmak istememekte, aynı zamanda küresel geçiş şekillendirmedeki önemli rolünün farkında olduğuyula da anılmak istemektedir. Dolayısıyla, Çin'in düşük karbonlu geçişi, endüstriyel dönüşümü teşvik etmeye yardımcı olmak için ekonomik iyileştirmeyi sağlayarak, yenilenebilir enerji sektöründe istihdam fırsatları yaratarak ve fosil yakıtlara olan bağımlılığını azaltırken enerji güvenliğini sağlayarak ülke için

büyümenin önemli bir itici gücü olarak hareket etmektedir. Bu nedenle, Çin'in karbondan arındırma ve yenilenebilir teknolojileri yayma hızının, iklim değişikliğinin sonuçlarını yönetmede önemli etkilerinin olması beklenmektedir. Fakat, Çin'in küresel bir aktör olarak iklim sorununun üstesinden gelmek için elini ne kadar taşın altına koyacağını zaman gösterecektir (Zhao ve Diğerleri, 2022). Bu noktada AB'nin amacının Çin'in elini taşın altına daha fazla koymasını sağlamak olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

AB'NİN İKLİM DEĞİŞİKLİĞİYLE MÜCADELEDE LİDERLİK ÇABALARI VE ÇİN İLE İLİŞKİLERİ

AB'nin lider olarak iklim değişikliğiyle mücadele konusunda en çok inisiyatif aldırarak istediği dış paydaşlar dünyadaki emisyon üretiminde başı çeken iki ülke olan ABD ve Çin'dir. 2012'den itibaren hem ABD hem Çin uluslararası iklim politikalarına daha uyumlu hale gelmişler ve Paris müzakereleri öncesinde ABD ve Çin harekete geçmeyi taahhüt eden ortak bir bildiri yayınlamışlardır (Landler 2014). Ancak, iklim konularında ABD liderliğinin yenilenmesine dair tüm umutlar Haziran 2017'de Trump yönetiminin ABD'nin Paris Anlaşması'ndan çekilmeyi planladığını açıklamasıyla suya düşmüştür. Yine de ABD olmasa bile, dünyanın geri kalanı yavaş yavaş AB iklim eylemini yakalamak istemiştir (Dupont, 2018). 4 Kasım 2020'de Paris İklim Anlaşması'ndan ilk ayrılan ülke olan ABD, Joe Biden'ın başkanlık koltuğuna oturmasıyla tekrar Paris İklim Anlaşması'na dönmüştür. ABD'nin Paris İklim Anlaşması'na dönmesinin iklim değişikliğiyle mücadele konusunda AB içerisinde memnuniyetle karşılanmasının başlıca sebebi ABD'nin dönmesinin Çin'in bu konudaki politikalarına olumlu yönde etki edeceği inancıdır. Çin'e bakılacak olursa, Eylül 2020'de BM Genel Kurulu'nda Çin devlet başkanı Xi Jinping yaptığı açıklamada Çin'in 2060 yılına kadar karbon-nötr bir ülke olacağını belirtmesi Çin'in yumuşak güç kullanma isteğine destek verirken, Xi Jinping'in AB'nin iklim konusunda dünyaya liderlik etme hedefini beslemektedir. Yine Xi Jinping AB'nin iklim liderliği rolüne katkıda bulunarak uzun vadede AB'nin ana partneri olmaya çalışmıştır (Carnegie Europe, 2020). Xi Jinping aynı zamanda da bu durumu zaten iklim değişikliği konusu başta olmak üzere trans-Atlantik retoriğini alt üst eden ABD eski Başkanı Trump ile geriye dönüş yaşayan ABD'ye karşı da koz olarak kullanmak istemektedir. AB de Trump döneminde ilişki kurmakta zorlandığı Çin'e iklim değişikliği konusunda Avrupa Yeşil Mutabakatı temelinde inisiyatif aldırarak küresel güç olma yolunda uzun vadeli adımlar atmayı hedeflemektedir.

Öncelikle, iklim tartışmasının, jeopolitik eğilimlerden ve AB ile Çin arasındaki rekabetten ayrı olarak gerçekleşmediğinin altını çizmek gerekmektedir. İklim politikası, jeopolitik ve ekonomi ile özellikle ticaret ve teknoloji bağlamında her geçen gün daha çok kesişmektedir. Bu, iklim politikasını Avrupa-Çin ilişkisinin daha geniş karmaşıklığından ayırmanın artık mümkün olmayacağı anlamına gelmektedir. Hem AB hem de Çin ekonomilerini karbondan arındırırken, sadece iş birliğinin üstesinden gelinebilecek benzer zorluklarla karşı karşıya kalmayacaklardır. Aynı zamanda düşük karbonlu sektörlerde liderlik pozisyonları, yeşil teknolojiler için hammaddeler ve onları yöneten standartlar için de rekabet edeceklerdir. Bu rekabet boyutunu görmezden gelmek AB'nin iklim değişikliğiyle mücadeledeki lider pozisyonuna da zarar verecektir. Dolayısıyla, iklim eylemi ekonomik çıkarlar için daha önemli hale geldikçe, AB ve Çin, kapsamlı bir sistemik rekabet zemininde

birbirleriyle hem rekabet edecek hem de iş birliği yapacaklardır. Xi Jinping'in gelişiyle beraber AB'li politika yapıcılar Çin'i artık hem ekonomik bir rakip hem sistemik bir rakip hem de iklim değişikliğiyle mücadelede müzakere ortağı olarak tanımlamaya başlamıştır. Bu yeni gerçekliği başarılı bir şekilde yönetmek için, AB ve Çin, iş birliği çerçevesini belirlemek ve güvenilir iklim eylemi yaratmak için kriterleri net bir şekilde tanımlamalıdır. Bunun yanı sıra hem AB'nin hem de Çin'in özellikle düşük karbonlu bir dünyada pazarlar, standartlar ve etki için rekabet etmek için ihtiyaç duyulan yeşil teknolojiye, gelecekteki rekabet gücüne yatırım yapmaları gerekecektir. Ayrıca, iklim politikasının Avrupa'yı iklim değişikliğinin tehlikeli seviyelerinden korumak için dünyanın en büyük sera gazı yayıcısı olan Çin ile koordinasyon içinde olmasını gerektirdiği açıktır. Diğer bir deyişle, AB, vatandaşlarını iklim değişikliklerinin olumsuz etkilerinden ve göç krizleri ve tedarik zinciri şokları gibi iklim değişikliğinin kötü sonuçlarından korumak için Çin'e ihtiyaç duymaktadır. Aynı şey, büyük bir nüfusa sahip olan Çin için de geçerlidir.

1994 tarihli BMİDÇS ve 2005'de yürürlüğe giren Kyoto Protokolü gibi küresel iklimle ilişkin kuralların müzakere sürecinde, emisyon azaltım hedefleri ve planlaması, iklim fonları, ölçülebilirlik, raporlanabilirlik ve doğrulanabilirlik için geçerli kapsam sera gazlarının sorumluluk dağılımına ilişkin hususlarda Çin ile AB arasında bir rekabet olduğu görülmekle beraber, Çin ile AB arasındaki iş birliğinin iklim değişikliği yönetiminde, özellikle düşük karbon ekonomisi düzeyinde olduğu gözlenmektedir. İklim anlaşmaları müzakerelerinde Çin ve AB, sınırlı iş birliği, açık iş birliği ve karşılıklı bağımlılıktan oluşan üç aşamayı deneyimlemiştir. Emisyon azaltma, karbon işlemi ve temiz enerji teknolojisi yoluyla düşük karbonlu bir ekonomi geliştirmek AB'nin uzun ve orta vadeli stratejisi iken, enerji güvenliğini garanti etmek, ekolojik çevreyi korumak ve ekonomik dönüşüme öncülük etmek ise Çin'in mevcut politika hedefleri olmuştur (Zhou, 2017). Paris zirvesinden bu yana ise, AB ve Çin iklim değişikliği konusunda oldukça iyi şartlarda olduğu görülmektedir. AB, ülkenin istikrarlı bir şekilde artan emisyonları ışığında olumlu yerel gelişmeleri teşvik etmek için Çin ile iklim değişikliği konusunda iş birliğine dayalı bir yaklaşım izlemeyi seçmiştir. Xi Jinping'in liderliğinde Çin, birbirini takip eden Beş Yıllık Planlarında daha iddialı iklim politikaları benimserken, yenilenebilir enerji teknolojilerine katkıda bulunabilecek büyük yatırımlar üstlenmiştir (Holzmann ve Grünberg, 2021).

2020 yılı AB'nin iklimi, yeni bir üst düzey iklim diyalogu formatı oluşturmak da dahil olmak üzere çeşitli AB-Çin formatlarının gündemine yerleştirmek için ortak çaba sarf etmesiyle geçmiştir. Eylül 2020'de BM Genel Kurulu'nda Çin devlet başkanı Xi Jinping yaptığı açıklamada Çin'in 2060 yılına kadar karbon-nötr bir ülke olacağını belirtmiştir (ABDİS, 2020). Eylül 2020'de Xi Jinping'in Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda (BMGK) Çin'in 2060'tan önce karbon nötr olacağı açıklaması aslında AB için iklim diplomasisi adına önemli bir zafer olarak tanımlanabilir. Bunun sebebi, açıklamanın Avrupa Komisyonu başkanı Ursula von der Leyen'in güvenilir Çin'i iklim eylemi için bir ölçüt olarak önermesinden sadece birkaç gün sonra gerçekleşmiş olmasıdır. Dahası, bu açıklama ABD'de 3 Kasım 2020 Salı günü gerçekleştirilmiş olan 59. başkanlık seçimleri öncesinde iklim görüşmeleri adına çok önemli bir ivme yaratmıştır. Ayrıca, Güney Kore ve Japonya gibi Asya'daki diğer ülkelere de hızla ulusal iklim hedeflerinin hırsını yükseltecek adımlar atılmasını sağlayan bir domino etkisi oluşması ihtimali de AB tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Dolayısıyla, Xi'nin

açıklamasının iyi zamanlanmış olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Her ne kadar Xi'nin açıklamasına memnun olsa da AB, Çin'e karşı şüpheli olmaya devam etmektedir. Sonuçta Xi Jinping, BM'deki uluslararası izleyicilerin önünde hırsını ilan ederek yeşil teknolojiler geliştirmek ve çevre standartlarını belirlemede Çin'in sadece Avrupa'ya karşı değil, küresel düzeyde de dikkate alınması gereken bir güç olacağına sinyalini vermiştir (Oertel, Tollmann ve Tsang, 2020).

İklim Değişikliği Yönetimi

İklim değişikliğiyle mücadele günümüz dünyasının karşı karşıya olduğu en büyük sorunlardan bir tanesidir. Dolayısıyla iklim değişikliğini geriletme ya da iklim değişikliğiyle mücadeleye uyum sağlama küresel yönetim gündeminin temel konularından biri haline gelmiştir. İklim değişikliğinin en önemli sebebi olan karbon emisyonu, mevcut insani ekonomik gelişme ve sosyal yaşamla yakından ilişkilidir. Bu nedenle iklim değişikliğini ele almak için bir yönetim sisteminin nasıl kurulacağı, gelecekteki uluslararası politik ekonomik modellerin şekillendirilmesi üzerinde geniş kapsamlı bir etki yaratacaktır (Cong, 2017). Küresel iklim değişikliğiyle başa çıkmanın yönetiminde, Çin ve AB'nin her ikisi de önemli bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla, Çin ile AB arasındaki iş birliği, küresel iklim yönetimi için son derece önemlidir. Küresel yönetim alanında, Çin ve AB, birbirlerinin kalkınma stratejisine entegre olma, böylece kalkınma ve kazan-kazan sonuçları hedefini gerçekleştirme ve stratejik ortak olma fırsatına sahiptir (Zhou, 2017). Çin ve AB, etkileşimlerinin büyük bir etkiye sahip olduğu küresel iklim yönetimi ile uğraşan iki kilit oyuncudur. Çin ve AB, düşük karbonlu bir ekonominin gelişmesinde birbirine bağımlıyken aynı zamanda, iklim değişikliğine ilişkin kural ve düzenlemelerin oluşturulmasında iş birliği ve rekabet içindedirler. Yine, Çin ve AB, küresel iklim değişikliği yönetiminde önemli oyuncularlardır. Bu nedenle de Çin-AB iş birliğinin küresel iklim değişikliği yönetimi süreci üzerinde önemli bir etkisi vardır. Çin, 2006'dan beri dünyanın en büyük sera gazı emisyonu ülkesi olduğundan küresel iklim değişikliği yönetiminde aktif bir katılımcı olmuştur. AB ise, dünyadaki en büyük üçüncü sera gazı emisyon kaynağıdır. AB, küresel iklim değişikliği gündeminin yaratıcısıdır ve küresel iklim değişikliği yönetimine öncülük etmektedir (Cong, 2017).

Küresel iklim değişikliğiyle başa çıkmanın yönetiminde, Çin ve AB'nin ortaklığı sağlamlığı, özellikle önceki ABD Başkanı Donald Trump'ın ABD'nin Paris İklim Anlaşması'ndan çekildiğini açıklamasından sonra kendini göstermiştir. Bu noktada, Çin ve AB, çok taraflı rejime bağlılıklarını yalnızca bireysel olarak güçlendirmekle kalmamış, aynı zamanda birbirleriyle ve Kanada da dahil olmak üzere kilit üçüncü taraflarla çoklu iş birliğini güçlendirmeyi de aktif olarak üstlenmişlerdir (Yan, 2020). Dahası, 2018'de hazırlanan 'AB-Çin Liderlerinin İklim Değişikliği ve Temiz Enerji Hakkındaki Bildirisi' ile de AB ve Çin arasındaki bağlar daha da görünür hale gelmiştir. Taraflar, AB ve Çin'in iklim eylemini ve temiz enerji geçişini her zamankinden daha önemli bir zorunluluk olarak gördüğünün altını çizmiştir (Schunz, 2021). Özellikle emisyon ticareti ve düşük karbonlu şehirler gibi alanlarda yeni bir iş birliği başlayacağı belirtilmiştir (Yan, 2020). Öte yandan, AB-Çin iş birliğine, iklim ilericisi Trudeau hükümeti ile yönetilen Kanada'yı da dahil etmiştir. Eylül 2017'den bu yana ve BM iklim toplantılarının hazırlanmasında AB, Çin ve Kanada her yıl olacak şekilde İklim Eylemi Bakanlığı olarak bilinen bir formatta bir araya gelmiştir (Schunz, 2021). Bu birliktelik, ABD liderliğinin yokluğunda, özellikle Covid-19 krizi sırasında iklim taahhütlerini yeniden

onaylamaya geldiğinde önemli bir boşluğu doldurmuştur (Simon, 2020). Son tahlilde, AB-Çin-Kanada üçgeni iklim değişikliği yönetişimine katkıda bulunmaya uygun bir birliktelik gibi görülmektedir.

SONUÇ

İklim değişikliğiyle mücadele günümüz dünyasının karşı karşıya olduğu en büyük sorunlardan bir tanesidir. Dolayısıyla iklim değişikliğiyle mücadeleye küresel yönetim gündeminin temel konularından biri haline gelmiştir. 1990'lardan bu yana iklim değişikliği konusunu gündemine almış olan AB, son yıllardaki girişimleriyle iklim değişikliğiyle mücadele alanında öncü olma durumuna gelmiştir. Bu çalışma, AB'nin bugüne kadar iklim değişikliğine yaklaşımını küresel normları şekillendirme ve çok taraflı iş birliğini artırma etrafında şekillendirdiğini göstermeyi ve Çin'i de bu noktada kendisine hem rakip hem de bir iş birliği olarak gördüğünü iddia etmektedir. Öncelikle, AB, bağımsız bir Çin'i iklim değişikliğiyle mücadelede önemli bir aktör olarak görmektedir. Dolayısıyla AB, Çin ile birlikte iki tarafa da katkıda bulunacak küresel iklim değişikliği yönetişimi konusunda iş birliğine devam etmesi gerektiğini düşünmektedir. AB'nin bu noktada en büyük avantajı ise karbonsuzlaştırma hedefinin artık Çin için de önemli rekabet alanlarından biri haline gelmiş olmasıdır. Ayrıca, günümüzde iklim değişikliğiyle mücadele, jeopolitik eğilimlerden ve ekonomiden ayrı düşünülmemektedir. AB'nin hem bu rekabeti kullanarak hem de iş birliği yaparak Çin'e iklim değişikliğiyle mücadele konusunda inisiyatif aldırması, kendisinin de iklim konusunda küresel bir aktör olmasına katkı sağlayabilir. Bu yüzdendir ki, AB ile Çin arasında iklim değişikliği konusunda hem rekabetten hem de iş birliğinden söz edilmesi yerinde olacaktır. Bugün hem AB hem de Çin ekonomilerini karbondan arındırırken, sadece iş birliğinin üstesinden gelinebilecek benzer zorluklarla karşı karşıya kalmayacaklardır. Aynı zamanda düşük karbonlu sektörlerde liderlik pozisyonu için de rekabet edeceklerdir. Bu rekabet boyutunu görmezden gelmek AB'nin iklim değişikliğiyle mücadeledeki lider pozisyonuna da zarar verecektir. Dolayısıyla, iklim eylemi ekonomik çıkarlar için daha önemli hale geldikçe, AB ve Çin, kapsamlı bir sistemik rekabet zemininde birbirleriyle hem rekabet edecek hem de iş birliği yapacaklardır.

Sonuç olarak, iklim değişikliği yönetişiminde, Çin ve AB'nin her ikisi de önemli bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla, Çin ile AB arasındaki iş birliği, küresel iklim yönetişimi için son derece önemlidir. Çin ve AB, etkileşimlerinin büyük bir etkiye sahip olduğu küresel iklim yönetişimi ile uğraşan iki kilit oyuncudur. Çin ve AB, düşük karbonlu bir ekonominin gelişmesinde birbirine bağımlıyken aynı zamanda, iklim değişikliğine ilişkin kural ve düzenlemelerin oluşturulmasında iş birliği ve rekabet içindedirler.

KAYNAKLAR

Anadolu Ajansı (AA) (2021). "AB kurtarma fonu için 800 milyar avro borçlanacak". <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ab-kurtarma-fonu-icin-800-milyar-avro-borclanacak/2208703>, (18.01.2022).

Avrupa Birliği Dış İlişkiler Servisi (ABDIS) (2020). China Carbon Neutrality in 2060: A Possible Game Changer for Climate. Brüksel, 22 Ekim.

Avrupa Komisyonu (2020). Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council Establishing a Framework for Achieving Climate Neutrality and Amending Regulation (EU) 2018/1999 (European Climate Law). COM(2020) 80.

Avrupa Komisyonu (2019). The European Green Deal. COM (2019) 640.

Avrupa Konseyi (2017). Kararlar, EUCO19/17 (Aralık).

Avrupa Konseyi (2014). Kararlar, EUCO169/14 (Ekim).

Avrupa Parlamentosu (2020). Resolution of 17 April 2020 on the Climate and Environment Emergency. 2020/2616(RSP).

Backstrand, K. ve Elgström, O. (2013). The EU's Role in Climate Change Negotiations: From Leader to Lead-actor. *Journal of European Public Policy*, 20 (10): 1369- 1386.

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS) (2016). Report of the Conference of the Parties on Its Twenty-First Session, Paris, 30 Kasım-13 Aralık 2015, FCCC/CP/2015/10/Add.1.

Bretherton, C. ve Vogler, J. (2006). *The European Union as a Global Actor*. London: Routledge.

Carnegie Europe (2020). "Climate Change and Europe's New Geopolitical Role", <https://carnegieeurope.eu/strategieurope/83053>, (01.02.2022).

Chase, P. ve Pinkert, R. (2021). The EU's Triangular Dilemma on Climate and Trade. <https://www.gmfus.org/news/eus-triangular-dilemma-climate-and-trade>, (14.02.2022).

Chiu, D. (2017). The East is Green: China's Global Leadership in Renewable Energy. <https://www.csis.org/east-green-chinas-global-leadership-renewable-energy#:~:text=China%20is%20already%20leading%20in,by%20Chinese%20companies%20in%202016> (17.02.2022).

Cong, F. (2017). *China-EU Relations in the Context of Global Climate Governance*. H. Zhou (Der.) *China-EU Relations, Reassessing the China-EU Comprehensive Strategic Partnership: İçinde 167-185*. Singapore: Springer.

Dupont, C., Oberthür, S., ve von Homeyer, I. (2020). The Covid-19 crisis: A critical juncture for EU climate policy development?. *Journal of European Integration*, 42 (8): 1095–1110.

Dupont, C., Oberthür, S. ve von Homeyer, I. (2020). The Covid-19 crisis: a critical juncture for EU climate policy development?. *Journal of European Integration*, 42 (8): 1095-1110.

Dupont, C. (2019). The EU's collective securitisation of climate change. *West European Politics*, 42 (2): 369-390.

Gravey, V. ve Jordan, A. J. (2019). Policy Dismantling at EU Level: Reaching the Limits of 'An Ever-closer Ecological Union'?. *Public Administration*, 98 (2): 349- 362.

Holzmann, A. ve Grünberg, N. (2021). "Greening" China – An Analysis of Beijing's Sustainable Development Strategies. <https://merics.org/en/report/greening-china-analysis-beijings-sustainable-development-strategies>, (12.02.2022).

Kulovesi, K. ve Oberthür, S. (2020). Assessing the EU's 2030 Climate and Energy Policy Framework: Incremental Change toward Radical Transformation?. *Review of European, Comparative and International Environmental Law*, 29 (2): 151- 166.

Lamy, P, Pons, G. ve Leturcq, P. (2020). Greening EU Trade 4: How to Green Trade Agreements?. <https://institutdelors.eu/en/publications/greening-eu-trade-4-how-to-green-trade-agreements/>, (15.02.2022).

Landler, M. (2014). US and China Reach Climate Accord After Months of Talks. <http://www.nytimes.com/2014/11/12/world/asia/china-us-xi-obama-apec.html>, (06.01.2022).

Nye, J. S. (2008). *The Powers to Lead*. Oxford: Oxford University Press.

Oberthür, S. ve Dupont, C. (2021). The European Union's international climate leadership: towards a grand climate strategy?. *Journal of European Public Policy*, 28 (7): 1095-1114.

Oberthür, S., ve Groen, L. (2018). Explaining goal achievement in international negotiations: The EU and the Paris Agreement on climate change. *Journal of European Public Policy*, 25 (5): 708–727.

Oberthür, S. (2016). Where to Go from Paris? The European Union in Climate Geopolitics. *Global Affairs*, 2 (2): 119- 30.

Oertel, J., Tollmann, J., ve Tsang, B. (2020). Climate superpowers: How the EU and China can compete and cooperate for a green future. European Council on Foreign Relations Policy Brief: <https://ecfr.eu/publication/climate-superpowers-how-the-eu-and-china-can-compete-and-cooperate-for-a-green-future/>, (02.02.2022).

Parker, C. F., Karlsson, C. Ve Hjerpe, M. (2017). Assessing the European Union's global climate change leadership: from Copenhagen to the Paris Agreement. *Journal of European Integration*, 39 (2): 239-252.

Simon, F. (2020). EU, China and Canada renew Pledge for Climate Action, despite Virus. <https://www.euractiv.com/section/energy/news/eu-china-and-canada-renew-pledge-for-climate-action-despite-virus/>, (15.01.2022).

Schunz, S. (2021). The European Union's Strategic Turn in Climate Diplomacy: 'Multiple Bilateralism' with Major Emitters. <http://aei.pitt.edu/103401/>, (17.02.2022).

Wang, C. N. (2021). Analysis and Opinion on the White Paper on 'China's International Development Cooperation in the New Era'. <https://green-bri.org/white-paper-on-chinas-international-development-cooperation-in-the-new-era/>, (17.01.2022).

Wang-Kaeding, H. (2018). What Does Xi Jinping's New Phrase 'Ecological Civilization' Mean?. <https://thediplomat.com/2018/03/what-does-xi-jinpings-new-phrase-ecological-civilization-mean/>, (20.01.2022).

Xinhuanet a (2021). "Remarks by Chinese President Xi Jinping at Leaders Summit on Climate". http://www.xinhuanet.com/english/2021-04/22/c_139899289.htm, (20.01.2022).

Xinhuanet b (2021). "Xi Calls for 'Unprecedented Ambition, Action' to Build Community of Life". http://www.xinhuanet.com/english/2021-04/23/c_139899628.htm#:~:text=Calling%20the%20principle%20of%20common,and%20resilience%20against%20climate%20change, (23.01.2022).

Yan, B. (2020). The EU-China-US Trilateral Relations in Global Climate Governance: The Perspective of China. J. Men, S. Schunz ve D. Freeman (Der.) *The Evolving Relationship between China, the EU and the USA: İçinde 155-173*. Abingdon, Routledge.

Youngs, R. ve Ülgen, S. (2022). The European Union's Competitive Globalism. S. Ülgen (Der.) Rewiring Globalization İçinde: 51-63. Washington, D.C., Carnegie Endowment for International Peace.

Zhao, M., Zhao, W., Ding, Y., Jinghua, L., He, W. ve Wang, J. A. (2022). China: Between Domestic Priorities and Global Rulemaking. S. Ülgen (Der.) Rewiring Globalization İçinde: 115-129. Washington, D.C., Carnegie Endowment for International Peace.

Zhou, H. (2017). An Overview of the China-EU Strategic Partnership (2003–2013). H. Zhou (Der.) China-EU Relations, Reassessing the China-EU Comprehensive Strategic Partnership: İçinde 3-31. Singapore: Springer.